

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е

№ 1931

[населено място] 16.04.2025 год.

Върховният касационен съд на Република България, III гражданско отделение в закрито съдебно заседание в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ЖИВА ДЕКОВА
ЧЛЕНОВЕ: АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ
ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ

разглежда докладваното от съдия Декова
гр.дело №5422 по описа за 2023 год.

Производството по делото е образувано по касационна жалба, подадена от „Булсатком“ ЕООД, чрез процесуален представител адв.В., срещу въззивно решение № 4172 от 25.07.2023 г., постановено по в. гр. д. № 11244/2022 г. по описа на Софийски градски съд, с което след отмяна на решение от 16.08.2022г. по гр. д. № 43549/2021 г. по описа на Софийски районен съд е уважен предявения от Б. Е. И. срещу „Булсатком“ ЕООД иск с правно основание т.9.3 от трудовия договор, във връзка с чл. 66, ал.2 КТ за заплащане на обезщетение за прекратяване на трудовия договор в размер на 111 240лв., ведно със законната лихва от датата на исковата молба до изплащане на сумата. Производството продължава на основание чл.227 ГПК с участието на „Виваком България“ ЕАД, като правоприемник на „Булсатком“ЕООД, заличен търговец, поради вливане в дружеството-правоприемник Виваком България“ ЕАД.

С определение №3150/20.06.2024г. е допуснато касационно обжалване на въззивното решение по чл.280, ал.1, т.1 ГПК по последния от поставените въпроси от касатора: „Длъжен ли е въззивният съд в мотивите към решението си да обсъди всички наведени от страните искания, доводи, твърдения, възражения и защитни позиции и следва ли да изложи мотиви относно приемането/неприемането на всяко от тях, както и следва ли да обсъди всички събрани по делото доказателства и да направи самостоятелна преценка?“, доколкото въззивният съд не е разгледал възражението на ответника-работодател, релевирано в отговора на исковата молба и поддържано в отговора на въззивната жалба възражение за недействителност на клаузата на т.9.3 от трудовия договор поради договаряне във вреда на представлявания и поради прекомерност. Съгласно практиката на ВКС, обективизирана в Тълкувателно решение № 1 от 9.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, както и

постановени по реда на чл. 290 ГПК решения на ВКС, напр. решение № 388 от 17.10.2011 г. по гр. д. № 1975/2010 г. на ВКС, IV г.о., решение № 94 от 28.03.2014 г. по гр. д. № 2623/2013 г. на ВКС, IV г.о., решение № 55 от 3.04.2014 г. по т. д. № 1245/2013 г. на ВКС, I т.о., решение № 63 от 17.07.2015 г. по т. д. № 674/2014 г. на ВКС, II т.о., решение № 111 от 3.11.2015 г. по т. д. № 1544/2014 г. на ВКС, II т.о. и др., непосредствената цел на въззивното производство е повторно разрешаване на материалноправния спор, при което дейността на първата и въззивната инстанция е свързана с установяване истинността на фактическите твърдения на страните чрез събиране и преценка на доказателствата и субсумиране на установените факти под приложимата материалноправна норма. Въззивният съд е длъжен да мотивира решението си съобразно правилата на чл. 235, ал. 2 ГПК и чл. 236, ал. 2 ГПК, като изложи самостоятелни фактически и правни изводи по съществото на спора и се произнесе по защитните доводи и възражения на страните в пределите, очертани с въззивната жалба и с отговора по чл. 263, ал. 1 ГПК.

Въззивният съд е посочил в решението си, че: Договорната свобода е принцип на гражданското право, тя е ограничена единствено от императивите разпоредби на закона и добрите нрави. В трудовото право договорната свобода е ограничена допълнително чрез въведената с разпоредбата на чл. 66, ал. 2 2 КТ забрана страните по трудов договор да уговарят условия, които са по-неблагоприятни за работника или служителя от установените с повелителни разпоредби на закона или с колективен трудов договор. Тази забрана обаче не изключва възможността страните по трудовия договор да уговарят условия, които са по-благоприятни за работника от установените със закона или с колективен трудов договор /така решение № 44/11.03.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2721/2021 г., IVг.о., решение № 23.03.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2376/2021 г., IIIг.о., решение № 56/04.04.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2700/2021 г., IIIг.о., решение № 75/23.06.2022 г. на ВКС по гр. д. № 2712/2021 г., IIIг.о., решение № 30/24.06.2022 г. на ВКС по гр. д. № 1883/2021 г., I V г.о./-. Съдът е посочил, че следователно и при съобразяване на посоченото правно разрешение, дадено в цитираната задължителна практика на ВКС, следва извод, че процесните клаузи от допълнителните споразумения към трудовия договор са валидни, тъй като чрез тях са договорени по-благоприятни условия за работника при прекратяване на трудовия му договор от установените в КТ. Действително, в КТ не е предвидено задължение за работодателя да заплаща обезщетение при едностранно прекратяване на трудов договор от страна на работодателя на основание чл. 328 ал. 1 т. 10б КТ. Съдът е приел, че въпреки посоченото, на основание чл. 66, ал. 2 КТ няма пречка страните по трудовото правоотношение да договорят такова, тъй като същото не противоречи нито на повелителни норми на КТ, нито е

обхванато от забраната на чл. 66, ал. 2 КТ страните по трудов договор да уговарят условия, които са по-неблагоприятни за работника или служителя от установените с повелителни разпоредби на закона или с колективен трудов договор. В трудовия договор е допустимо с оглед разпоредбата на чл. 66, ал. 2 КТ да се договарят друг вид обезщетения при прекратяване на трудовото правоотношение, извън предвидените в КТ, но само ако юридическите факти, въз основа на които се дължат, са различни. Въззивният съд е приел, че в случая, при тълкуване на оспорените клаузи следва извод, че действителната воля на страните е да уредят неуредено в КТ обезщетение при прекратяване на трудовия договор по инициатива на работодателя, като уволнителното основание не е резултат на виновно поведение на служителя, каквото е процесното уволнително основание чл. 328 ал. 1 т. 10б КТ. Приел е, че такава договорна воля на страните съответства на принципа на договорна свобода в гражданското право, не противоречи на императивни законови норми или на обичаите в практиката и добросъвестността, и в съответствие със специалната норма на чл. 66, ал. 2 КТ установява по-благоприятни за конкретния служител условия от предвидените в закона /така определение № 828/04.12.2018 г. на ВКС по гр. д. № 3137/2018 г., III г.о./. Приел е за неоснователно и възражението на работодателя, че процесните клаузи са нищожни поради противоречие с добрите нрави, тъй като при тълкуване на клаузите следва извод, че работодателят дължи заплащане на обезщетение дори и в хипотезите на прекратяване на договора, когато неизправната страна по него е служителът, а не работодателят, по съображения, че: макар да е вярно, че в частта им, в която обезщетението се уговаря в хипотезите на прекратяване на трудовоправната връзка поради виновно поведение на работника, уговорките са частично недействителни като противоречащи на добрите нрави, поетото задължение за плащане на обезщетение от работодателя може да съществува самостоятелно и без тази част на уговорката. Приел е, че при това положение уговореното задължение за работодателя го обвързва в случаите, когато работникът е бил добросъвестен, като добросъвестността е факт, преценяван във всеки конкретен случай - работникът е недобросъвестен например в случаите, когато поради виновно негово поведение е предприето дисциплинарното му уволнение, или когато работникът е подвел работодателя относно бъдещето на правоотношението и след като е постигнал благоприятна за него договореност се възползва от това и в къс срок едностранно прекрати правоотношението. Въззивният съд е приел, че такива обстоятелства в процесния случай не се установяват, тъй като трудовите правоотношения са прекратени едностранно от работодателя, без да е налице виновно поведение от страна на служители /в този смисъл е цитираната по-горе практика на ВКС/. По тези съображения я приел, че процесните клаузи от трудовия договор

и допълнителните споразумения са валидни и въз основа на тях ответникът - работодател дължи плащане на претендираното обезщетение в размер на 111240 лева - 12 брутни трудови възнаграждения по трудовия договор, прекратен едностранно от работодателя на основание чл. 328 ал. 1 т. 10б КТ.

С решение № 44 от 11.03.2022 г. по гр. дело № 2721/2021 г., IV г.о., решение № 28 от 23.03.2022 г. по гр. д. № 2376/2021 г., III г.о., решение № 56 от 04.04.2022 г. по гр. д. № 2700/2021 г., III г.о., решение № 75 от 23.06.2022 г. по гр. д. № 2712/2021 г., III г.о., решение №30 от 24.06.2022 г. по гр. д. № 1883/2021 г., IV г.о., постановени по идентични с настоящия случай казуси, е прието, че уговорката, въведена в трудовия договор чрез допълнително споразумение, съгласно която работодателят дължи обезщетение на работника или служителя в размер на 12 брутни месечни трудови възнаграждение, без значение от основанията за прекратяване на трудовия договор, е частично недействителна само в частта, в която обезщетението се уговаря като дължимо, „независимо от повода и основанията за прекратяване на трудовия договор“, която противоречи на добрите нрави в хипотезите на прекратяване поради виновно поведение на работника. Поетото задължение за плащане на обезщетение от работодателя може да съществува и без тази част от уговорката, като по този начин задължението остава и работодателят е длъжен да го заплати винаги, когато работникът е бил добросъвестен. Работникът би бил недобросъвестен, когато правоотношението е прекратено поради негово виновно поведение, например при дисциплинарно уволнение, или когато работникът е подвел работодателя относно бъдещето на правоотношението и след като е постигнал благоприятна за него договореност, се възползва от това и в къс срок едностранно прекрати правоотношението. Работникът не е недобросъвестен само поради това, че е прекратил трудовия договор с едностранно предизвестие без виновно поведение на работодателя. Това му действие е правомерно, защото е в съответствие с гарантираните от Конституцията право на труд и забрана за принудителен труд. Едностранното прекратяване на правоотношението от работника не обосновава право на работодателя да откаже плащане на уговореното обезщетение. Възприетото от въззивния съд разрешение в обжалваното решение съответства на актуалната съдебна практика.

Освен с отделен иск /включително инцидентен установителен иск/, недействителността на трудовия договор може да се предяви и с възражение на страните за преюдициално произнасяне по обусловен от него трудов спор.

В настоящия случай, своевременно – в отговора на исковата молба ответникът-работодател е релевирал и поддържал в отговора на въззивната жалба и възражение за недействителност на клаузата на т.9.3 от трудовия договор поради договаряне във вреда на

представлявания и поради прекомерност, което не е разгледано от въззивния съд. Според работодателя клаузата на т.9.3 от трудовия договор е недействителна поради договаряне във вреда на представлявания, предвид това, че е сключена от изпълнителния директор на дружеството-работодател П. Г. със служителката Б. И. - негова майка; за длъжност „Директор, вътрешен финансов контрол“, за която „не е с образование, нито с трудов опис, необходим за заеманата от нея длъжност“, един месец след като е постъпила на работа в дружеството първоначално на длъжност „Ръководител вътрешен контрол“; с допълнително споразумения от 31.12.2018г., сключено между служителката и изп.директор Г. /“два месеца преди г-н Г. да бъде освободен от поста изп.директор на дружеството, когато вече е очаквал предстоящата промяна“/ е договорено увеличение на трудовото ѝ възнаграждение от 3018лв. на 9270лв. Трудовото правоотношение е прекратено на основание чл.328, ал.1, т.10б КТ. С отговора на исковата молба са ангажирани доказателства, допуснати от съда; писмените доказателства за приети като доказателства по делото, на ответника е указано, че негова е тежестта на доказване на направеното възражение за недействителност спорната по делото договорна клауза, видно от съдебния протокол от 16.03.2022г. по делото на първоинстанционния съд.

С оглед на посоченото в Тълкувателно решение № 6 от 11.01.2013г. по т.д. №6/2012 г. на ОСГК на ВКС по отношение на трудовото право като „... част от системата на гражданското право, при което ... се подчинява /доколкото няма изрична отклоняваща се уредба/ на общите правила ... установени в общия граждански закон ...” и съобразно възприетото становище в правната доктрина, изброените в чл. 74 ал. 1 КТ основания нямат изключителен характер и субсидиарно следва да се прилагат основанията за недействителност на гражданскоправните сделки, установени в чл. 26-33 ЗЗД. Така например решение 1116–1999–III г.о. е постановено по иск от работника за обявяване на недействителност на трудов договор като сключен вследствие на заплахата и съдът се е произнесъл кога е налице „заплашване“ по смисъла на чл. 30 ЗЗД; в решение 268–2010–Iг.о.отново прилагайки приетото в практиката по чл. 26-27 и сл. ЗЗД, ВКС се е произнесъл по определен като съществен правен въпрос дали волята на работника или служителя за запазване на трудовото правоотношение при по-неблагоприятни условия е опорочена, когато е формирана при алтернативата то да бъде прекратено, съдът е посочил, че когато „принудата“ е само икономическа. В мотивите по т.1а на Тълкувателно решение № 4/2017 от 01.02.2021 г. по т.д.№4/2017г. на ОСГК на ВКС също е прието, че: „В Кодекса на труда са предвидени специални правила във връзка със съществуването и прекратяването на трудовите правоотношения, като са съобразени спецификите в отношенията между страните при предоставяне на

работна сила. При спор за действителността на трудовия договор или отделна негова клауза, общите основания за недействителност на договорите по Закона за задълженията и договорите се прилагат само доколкото в Кодекса на труда няма предвидени особени правила. В същия смисъл са разясненията в т.4 от ТР № 86 от 27.02.1986 г. по гр.д.№ 86/1985 г. на ВС, ОСГК, чиито действие следва да се приеме, че е актуално и при действието на Гражданския процесуален кодекс, в сила от 01.03.2008 г.“

Същевременно по въпроса: „Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“ е налице противоречива практика на съставите на ВКС, постановена по реда на чл.290 ГПК.

С решение №178 от 12.03.2020 г. по т.д.№1991/2018г. на ВКС, Ит.о., е даден положителен отговор на поставения въпрос: „Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД към договори, сключени от дружество с ограничена отговорност чрез управителя му ?“, като са изложени следните съображения: „С нормата на чл. 40 от ЗЗД законодателят е предвидил, че когато представителят и лицето, с което той договаря се споразумеят във вреда на представлявания, то договарят не поражда правно действие за представлявания. Нормата на чл. 40 от ЗЗД предвижда вид недействителност на сключения от представлявания чрез представител договор при установяване на споразумение, което е във вреда на представлявания. Съгласно разясненията в т. 3 от Тълкувателно решение № 5 от 12.12.2016 г. на ОСГТК на ВКС по тълк.д. 5/2014 г. недействителността по чл. 40 от ЗЗД е особен вид недействителност, на която може да се позове само лицето, от чието име е извършена сделката чрез представител, действал заедно със съконтрахента, във вреда на представлявания. Систематичното място на нормата в раздел представителство на ЗЗД, както и посоченото в Тълкувателно решение 5/2014 г. изискват наличие на учредена представителна власт. Нормата на чл. 141, ал. 2, изр. 2 от ТЗ предвижда, че ограничения в представителната власт на управителя спрямо третите лица няма действие. Това означава, че управителят действа като дружеството, изразявайки неговата воля спрямо третите лица. Осъществено волеизявяване от управителя, макар и да е израз на волята на дружеството, е по същество изразяване на воля на един субект от друг субект. Действително няма ограничение на представителната власт спрямо третите лица, когато става въпрос за добросъвестно действие. Но в хипотеза на недобросъвестно действие или изразяване на воля на управителя от името на дружеството, и недобросъвестно действие или изразена воля на лицето, с което той договаря, не може да се отрече необходимостта от правна уредба по отношение действията и сделките извършени и сключени от управителя, увреждащи дружеството. Нормата на чл. 145 от ТЗ урежда обезщетение в случаите на причинени вреди, което не

позволява да се защити дружеството срещу недобросъвестните действия на управителя, защитавайки правата си на собственост и други права, с които е извършено разпореждане. При сделка и действие на управителя на дружество с ограничена отговорност, дружеството е обвързано от действията и сделките, извършени от управителя, но само при нормално развитие на отношенията в съответствие с добросъвестността. Наличието на конфликт на интереси, при възможността управителят да получи облага за сметка на дружеството, чрез сговор с третото лице е хипотеза, която се нужда от правна уредба. Налице е празнота в ТЗ относно сделки, при които третото лице действа недобросъвестно и знае или не е могъл да не знае, че при договаряне с дружеството с ограничена отговорност чрез управителя му нанася вреда на търговеца като сключва договор, грубо нарушаващ дължимата грижа на добрия търговец при договаряне и извършването на сделки, с оглед добросъвестната търговска практика. На основание чл. 288 от ТЗ за неуредените от този закон случаи се прилагат правилата на ЗЗД. Поради това следва да се приеме, че съответно се прилагат правилата на чл. 40 от ЗЗД. В този случай предвидената правна възможност на основание чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД да се установи недействителността е учредена само на увреденото лице, както изрично е посочено в т. 3 от Тълкувателно решение 5 от 12.12.2016 г. по тълк.д. 5/2014 г. на ОСГТК на ВКС. При съответно приложение на нормата на чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД са така както са разяснени в Тълкувателно решение 5 от 12.12.2016 г. по тълк.д. 5/2014 г. на ОСГТК на ВКС, следва да е на първо място извършено действие от името на представляваното лице, което е действително и го обвързва. На второ място следва да е налице обективно накърняване интересите на лицето, от чието име са извършени действията и субективен елемент. Установяване съществуването на тези елементи се извършва към момента на сключване на договора. От обективните елементи, изискуеми от чл. 288 от ТЗ вр. чл. 40 от ЗЗД следва да се установи, че е налице вреда, която настъпва още към момента на сключване на договора, респ. с неговото сключване. Но относно вредата не е задължително тя да е настъпила или да настъпва със сключване на договора. За вреда следва да се приеме всяка сигурна възможност, установима към сключване на договора, че вреда ще настъпи за лицето, от чието име се извършва представителство. При съответното приложение на чл. 40 от ЗЗД следва да се приеме, че това ще са сделки, които представляват неоснователно обременяване с тежести, да са породени условни или задължения с нетипични модалитети. Вредата може да настъпва веднага или да е сигурно нейното бъдещо настъпване. Вредата следва да не е незначителна. Следва да е налице субективен елемент като под термина „споразумяване“, използван от законодателя следва да се има такова действие, което

третото лице, с което е договарял управителят да е действал недобросъвестно. Изисква се знание и у управителя на представляваното дружество с ограничена отговорност, и у третото лице, че така сключеният договор при съдържащите се обективни характеристики води до увреждане или може да доведе в бъдеще до вреда за лицето, от чието име е сключен. Възможността за настъпване на вредата следва да е основано на обективни факти. Недобросъвестността подлежи на доказване от лицето, от чието име са извършени увреждащите действия. Третото лице следва да цели настъпването на вредата или да действа при груба небрежност към момента на сключване на договора.“

С решение №50095 от 23.02.2023 г. по т.д.№455/2021г. на ВКС, II т.о. е даден отрицателен отговор на поставения правен въпрос: „дали разпоредбата на чл.40 ЗЗД е приложима за органното представителство на търговско дружество?“, като са изложени следните съображения, че: „този отговор следва пряко от разясненията, дадени в т.2 от Тълкувателно решение № 3 от 15.11.2013 г. на ВКС по т.д. № 3/2013 г. на ОСГТК на ВКС. Видно от мотивите му (които също имат задължителен характер и в които ОСГТК е съобщило същността на органното представителство, отчитайки разликата му с представителството по ЗЗД), волеизявлението на органния представител не представлява действие на лице, различно от представлявания; респ. външно изразената воля на органния представител спрямо третите лица не е същинско представителство, основано на представително правоотношение, а представлява представителна функция, част от законовата компетентност на органите на ЮЛ; органният представител е част от ЮЛ и изразител на волята на самото ЮЛ; поради което и общите правила в ЗЗД относно представителството, в частност и съобразно правния въпрос, по който е образувано тълкувателно дело № 3/2013 г. на ОСГТК на ВКС - досежно ограниченията в представителната власт на органния представител, не намират приложение. За неприложимост на разпоредбата на чл.40 ЗЗД спрямо търговското дружество, когато сключва сделки с трети лица чрез законния си представител, е и посочената от касатора практика на ВКС по чл.290 ГПК, която настоящият съдебен състав споделя – решение № 232 от 16.11.2018 г. по гр.д.№ 3745/2017 г. на IV г.о., както и казуалната практика на ВКС, включително на този съдебен състав – вж. решение № 23 от 14.04.2020 г. по т.д.№ 950/2019 г. на II т.о. Последната изключва приложението на чл.40 ЗЗД и в случай, че договарянето от името на дружествата е извършено от свързани лица.“

С оглед на така констатираното противоречие в съдебната практика по въпрос, произнасянето по който е от значение за изхода на спора по предявения иск с правно основание т.9.3 от трудовия договор, във връзка с чл. 66, ал.2 КТ за заплащане на обезщетение за

прекратяване на трудовия договор, предвид направеното възражение за недействителност на договорната клауза на т.9.3 поради договаране във вреда на представлявания, налице са предпоставките на чл.292 ГПК за спиране на настоящото производство и сезиране на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на ВКС с предложение за постановяване на тълкувателно решение по въпроса.

Водим от горното, Върховният касационен съд, състав на III г.о.

О П Р Е Д Е Л И:

Отменя хода по същество.

ПРЕДЛАГА на основание чл.292 ГПК на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии на Върховния касационен съд да постанови тълкувателно решение по следния правен въпрос: „Приложима ли е разпоредбата на чл. 40 ЗЗД за органното представителство на търговско дружество?“.

СПИРА производството по гр.д.№5422/2023г. по описа на ВКС, IIIг.о. до приключване на производството пред АСГТК на ВКС.

Определението да се докладва на председателя на Гражданска колегия на ВКС.

Определението не подлежи на обжалване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ЧЛЕНОВЕ: